

Utak a nyelvhasználat kutatásában

2024. április 17-18.

ABSZTRAKTFÜZET

Utak a nyelvhasználat kutatásában II.

Az ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti diákműhelyének
hallgatói konferenciája

Időpont: 2024. április 17–18.

Helyszín: ELTE BTK, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

Szerkesztette és korrektúrázta: Török Sára

SZERDA

8.00-tól Regisztráció

8.30–9.00 Megnyitók

9.00–9.45 BÁNYAI ÉVA (ELTE PPK): A nyelvhasználat szuggesztív vonatkozásai a hipnóziskutatás fényében

9.45–10.00 Kávészünet

10.00–11.15 1. szekció (elnök: GONDA ZSUZSA)

11.00–10.20 GODA CSENGE – OSZTROLUCZKI ANETT (ELTE): Elsőéves magyar szakos hallgatók arculatának vizsgálata a nyelvi és nyelvészeti sztereotípiák tükrében

10.20–10.40 P. TÓTH TEODÓRA (ELTE): Három diákesszé szövegtani elemzése

10.40–11.00 TÓTH ANNA (EKKE): A nyelvi napló alkalmazási lehetőségei az általános iskolai anyanyelvi nevelésben

11.00–11.15 Vita

11.15–11.30 Kávészünet

11.30–13.05 2. szekció (elnök: KUNA ÁGNES)

11.30–11.50 BORBÉLY BEÁTA (ELTE): Szülőszobai kommunikáció: az egészségügyi dolgozók beszédében megjelenő verbális abúzus az anyák szülésbeszámolóiban

11.50–12.10 BOZSIK TAMARA (SZTE): Emodszik a verbális agresszió szolgálatában – avagy milyen szerepet töltenek be az emodszik a verbális agressziót tartalmazó Facebook-kommentekben

12.10–12.30 BORISSZA ESZTER (ELTE): Framing az orosz politikai kommunikációban: a 2022-es ukrán-orosz katonai konfliktus retorikája

12.30–12.50 HORVÁTH BALÁZS (BCE): „Én” és „mi” egy világjárványban. Nyelvészeti esettanulmány a magyar politikai kommunikáció perszonalizációjáról a koronavírus idején

12.50–13.05 Vita

13.05–14.40 Ebédészünet

14.40–16.15 3. szekció (elnök: LADÁNYI MÁRIA)

14.40–15.00 NAGY ILLÉS (ELTE): A *stream* szó a magyar nyelvben – Egy lexikológiai és lexikográfiai megközelítés

15.00–15.20 FEHÉRVÁRI LUCA (ELTE): „Ezt asszem nem kell részleteznem...” Az *azt hiszem* grammatikalizációjáról

- 15.20–15.40 VINCZE DÓRA (ELTE): A rántott hús terminológiája
15.40–16.00 TAR CINTIA (SZTE): Az *izé* mint lexikális kitöltőelem magyar nyelvű spon-
tán, baráti társalgásokban
16.00–16.15 Vita

16.30-tól **Zenés rendezvény:** Simon & The Morphologists

17.00-tól **Kötetbemutató beszélgetés:** Borissza Emese – Gömbös Zsófia – Heller
Kata – Mocsári Bernadett – Osztróczki Anett – Ruzsits Orsolya – Török
Sára (szerk.) 2024. *Utak a nyelvhasználat kutatásában 1.*

Moderátor: Krizsai Fruzsina (ELTE BTK)

18.15-től **Fogadás**

CSÜTÖRTÖK

9.30-tól **Regisztráció**

10.00–11.35 **4. szekció** (elnök: HATTYÁR HELGA)

10.00–10.20 BORISSZA EMESE (ELTE): Társadalmi mobilitás és nyelvi identitásképzés

10.20–10.40 KERÉKES NIKOLETTA (ELTE): „Kürtiek vagyunk” – Egy szlovákiai magyar-
lakta település lokális identitásának vizsgálata

10.40–11.00 PINTÉR LILLA (ELTE): Szociodialektológiai vizsgálatok Felvidéken

11.00–11.20 JENEI KAMILLA (ELTE): Heterográfia a köztes térben: a recepció dialogicitása

11.20–11.35 Vita

11.35–11.50 **Kávészünet**

11.50–14.35 **5. szekció** (elnök: VLADÁR ZSUZSA)

11.50–12.10 SCHÜTZ BRÚNÓ (ELTE): Rendhagyó ragozás és mentális nyelvtani straté-
giák szabályalapú kísérleti vizsgálata

12.10–12.30 MEGYESI ZOLTÁN (SZTE): Egy félig tükrözött ótörök felirat a mongóliai
Taihar Chuluuból

12.30–12.50 SZILÁGYI ORSOLYA KRISZTINA (ELTE): A norvég tagadó szerkezetek okta-
tása és használatának nehézségei

12.50–13.10 SEDLÁK FANNI (ME): A magyar, illetve a német tudományos stílusban elő-
forduló passzívumok és személytelen szerkezetek kontrasztív elemzése
választott korpusz alapján

13.10–13.25 Vita

13.25–13.35 **A konferencia lezárása**

Plenáris előadás

A nyelvhasználat szuggesztív vonatkozásai a hipnóziskutatás fényében

Bányai Éva

Hipnózisban – ebben a sajátosan módosult tudatállapotban – a szokásosnál érzékenyebben reagálunk a szuggesztiókra, ezért a hipnózis tanulmányozása különösen alkalmas arra, hogy feltárja a hatékony, szuggesztív nyelvhasználat törvényszerűségeit.

Az előadás ismerteti és rendszerbe foglalja a hatékony verbális szuggesztiók kialakításának alapelveit a hipnóziskutatás több évtized alatt feltárt eredményei alapján. Ezek az alapelvek segítséget nyújthatnak abban, hogy eredményesebben juttassuk el mondanivalónk „üzenetét” a mindennapi kommunikációban, tehát hatékonyabban használjuk a nyelvet.

Hallgatói előadások

Szülőszobai kommunikáció: az egészségügyi dolgozók beszédében megjelenő verbális abúzus az anyák szülésbeszámolóiban

Borbély Beáta

Előadásom a kórházak szülészeti osztályán a szülő nőket érő verbális abúzus fő formáit vizsgálja szülésbeszámolók alapján.

A téma aktualitását a szülészeti ellátás során a szülő nőket érő visszaélések magas száma mutatja hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Az abúzív ellátás különböző aspektusairól számos összefoglaló tanulmány született (ld. Bowser–Hill 2010, Bohren et al. 2015), illetve magyar kutatások is érintik a paternalisztikus orvos-beteg viszony nyelvi jellemzőit (pl. Kuna–Markó 2023) és a szülészeti ellátás folyamán előforduló helytelen kommunikációs gyakorlatokat (Székely 2018, Marthy 2023). Azonban a szülészet területén a verbalításra szorítókozó, azt abúzus szempontjából elemző, minden egészségügyi dolgozóra kiterjedő munkára nem találni példát.

Céлом ezért megvizsgálni, hogy a magyar nők a szülészeti ellátásban a verbális abúzus milyen formáival találkozhatnak, és a beszámolóik alapján ennek milyen fő kategóriái és nyelvi eszközei azonosíthatók.

Altalános elméleti keretként egy funkcionális pragmatikai alapra épül a kutatás, ezen belül egy kritikai diskurzuselemzés megközelítésre is nagyban támaszkodik; míg módszertanát illetően egy szisztematikus kvalitatív elemzés, mely induktív módszerrel a kapott adatokból alkotja meg a kategóriákat a megalapozott elmélet módszertanára támaszkodva.

Kutatási kérdéseim: 1. A nők szüléstörténete milyen abúzívnek megélt kommunikációs módokról számolnak be? 2. Az átélt abúzív kommunikációs esetek milyen kategóriákba sorolhatók? Elemzésem anyagát a Másállapotot a szülészetben civilszervezet Facebook oldalának gyűjtése adja, ahol a nők írásban, anonim módon szülésélményeikről számolnak be. Jelen elemzés a 2022-es év összes, 16 db, 14667 szó terjedelmű beszámolójának kommunikációt érintő szövegrészeit vizsgálja. A Maxqda szoftver segítségével végzett kódolás és kategorizáció során a szövegből létrehozott hierarchikus kódstruktúrákat összekapcsoltam a nyelv fő metafunkcióival.

Eredményeim alapján a verbális abúzus a szülészetben a nyelv több különböző metafunkciójában is megvalósul, ennek szövegből kinyert példái elrendezhetők az interperszonális/interszubjektív metafunkciók és a tudás-cselekvés-érzelem dimenziók mentén, illetve ezeken belül több tipikus alkategória is elkülöníthető.

Kutatásom rávilágít a téma súlyára és aktualitására, és segít növelni a társadalmi tudatosság szintjét. Eredményei hosszú távon az orvosi kommunikáció fejlesztésében is felhasználhatóak lesznek, egy empatikusabb betegállás céljából.

Irodalom

- Bohren, M. – Vogel, J. – Hunter, E. – Lutsiv, O. – Makh, S. – Souza, J. – Aguiar, C. – Saraiva, Coneglian F. – Diniz, A. – Tunçalp, Ö. – Javadi, D. – Oladapo, O. – Khosla, R. – Hindin, M. – Gülmezoglu, A. 2015. The mistreatment of women during childbirth in health facilities globally: a mixed-methods systematic review. *PLoS Med* 12(6).
- Bowser, D. – Hill, K. 2010. *Exploring Evidence for Disrespect and Abuse in Facility-Based Childbirth. Report of a Landscape Analysis*. Harvard School of Public Health University Research Co.
- Kuna Á. – Markó A. 2023. Betegközpontú és paternalisztikus kapcsolatépítés az orvos–beteg viszonyban. A kapcsolatépítés pragmatikai és szupraszegmentális jellemzői. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 1: 96-115.
- Marthy A. 2023. *Nyelvi interakciók elemzése a szülészeti ellátásban. Magyar szaknyelv a külföldi szülész-nőhallgatók képzésében*. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem. Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar. Nyelvtudományi Doktori Iskola. Alkalmazott Nyelvészet Doktori Program.
- Székelly Zs. 2018. "Egymás-állapot." *A szülész-nők-bábák-dúllak tapasztalatai a segítő kapcsolatáról: interpretatív fenomenológiaiaa analízis*. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar.

Társadalmi mobilitás és nyelvi identitásképzés

Borissza Emese

A komplexitás és a mobilitás vizsgálata kulcsfontosságú eszközként szolgál annak megértéséhez, hogy hogyan és miért alakulnak ki, maradnak fenn a társadalmi különbségek és egyenlőtlenségek (Heller 2011: 7). Előadásommal azokhoz a kutatásokhoz csatlakozom, melyek kvalitatív megközelítésben vizsgálják a társadalmi mobilitás mechanizmusait (Sorokin 1959; Bourdieu 1984), és kismintán végzett esettanulmányokon keresztül elemzik a felfelé irányuló mobilitás szubjektív tapasztalatát (Drust–Nyíró–Bereményi 2022). Kutatásom során azt a megközelítést állítom a középpontba, miszerint az emberek mobilitása magába foglalja a nyelvi és szociolingvisztikai erőforrások mozgósítását is; a nyelvi gyakorlatok formái pedig magukba foglalják a helyhez/pozícióhoz és közösségekhez kötött mintákat is (Blommaert 2010: 5).

A szociokulturális nyelvészet irányzata szolgál az előadás elméleti és módszertani keretével, mivel ez egy olyan interdiszciplináris szemléletmódot nyújt, melyben fokozott hangsúlyt kap a nyelvi cselekvések szociokulturális beágyazottsága

(Bucholtz–Hall 2008). Célom mélyinterjú módszerén keresztül, korpusznyelvészeti eszközök közül gyakorisági vizsgálat és kollokációk elemzésének bevonásával feltárni a sikeresnek tartott, felsőfokú végzettséget szerzett, munkát vállaló cigány egynyelvű fiatalok identitáspozíciót. Mindezzel összefüggésben kutatásomban arra a két központi kérdésre keresem a választ, hogy 1. milyen nyelvi kifejezőeszközöket alkalmaznak a résztvevők saját identitásuk megkonstruálásakor az interjúhelyzetben; valamint 2. a nyelvi gyakorlatok vizsgálata alapján kirajzolódik-e valami különbség abban, ahogy az interjúalanyok a cigány identitásukat konstruálják szemben a mobilizálódott helyzethez kapcsolható identitáskonstrukciókkal, és amennyiben igen, miben foghatók meg ezek a különbségek?

Az elkészített hat mélyinterjú elemzése kitér a társadalmi mobilitási folyamat során megélt tapasztalatokra, különös tekintettel arra, hogy a folyamat milyen nyelvi, illetve egyéb viselkedésgyakorlatokat érint, továbbá a narratívákban kirajzolódó identitások megképzéséhez alkalmazott nyelvi megoldásokat, azok viszonyrendszerét. A kutatás eredményei alapján következtetések fogalmazhatók meg a társadalmi mobilitás a felfelé irányuló mobilitási út megélésének folyamatáról; valamint a kisebbségi pozícióhoz köthetően alakuló egyéni identitáskonstrukciók változékonyságáról.

Irodalom

- Blommaert, Jan 2010. *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge University Press. Cambridge. 1–20.
- Bourdieu, Pierre 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Routledge & Kegan Paul. London.
- Sorokin, A. Pitirim 1959. *Social and Cultural Mobility*. The Free Press. New York.
- Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2008. All of the above: New coalitions in sociocultural linguistics. *Journal of Sociolinguistics* 12/4: 401–431. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2008.00382.x>
- Drust Judit – Nyíró Zsuzsanna – Bereményi Ábel szerk. 2022. *A társadalmi mobilitás ára: első generációs diplomások és az osztályváltás következményei*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Heller, Monica 2011. *Paths to Post-Nationalism: A Critical Ethnography of Language and Identity*. Oxford University Press. Oxford. 3–21.

Framing az orosz politikai kommunikációban: a 2022-es ukrán–orosz katonai konfliktus retorikája

Borissza Eszter

A 2022-ben induló ukrán–orosz katonai konfliktus jelentős geopolitikai változásokkal járt a poszt-szovjet térségben. Az elhúzódó és társadalmi elégedetlenségre okot adó folyamatokkal járó háború szükségessé tette, hogy a kiépített kommunikációs csatornákon a háborús események tárgyalása központilag meghatározott keretben történjen. Ebben a geopolitikai közegben a politikai és médiakommunikáció retorikai stratégiái veszítenek látenciájukból.

Az orosz politikai és médiakommunikáció vizsgálata az utóbbi tíz-tizenöt évben központi témája a föderáció társadalomtudományos diskurzusának (l. pl. Малинова 2017, 2023, Миллер 2023). Jelen munka az orosz társadalomtudományos diskurzus hatalomelméleti és hatalmi kommunikáció retorikai stratégiái tematizáló; identitáspolitika, szimbolikus politika és történelempolitika komplexen egymásbakapcsolódó vizsgálatára irányuló elméleti és módszertani konvencióhoz csatlakozik.

Az előadás tárgya a hatalmi kommunikáció, amely társadalmilag beágyazott keretre épít. Az itt bemutatott kutatásom elvi-módszertani kiindulópontját az Olga Malinova által is használt metaforarendszer kognitív-diskurzív megközelítése (Малинова 2017, Lakoff–Johnson 2011) és a hatalmi kommunikáció vizsgálatára konvencionálisan alkalmazott kritikai diskurzuselemzés megközelítésmódja adja, de emellett felhasználom a *framingnek* (keretezés) az Erving Goffmantól (1974) származtatott, Irwin-Zarecka és Malinova által a politikai kommunikációra adaptált koncepcióját is (Irwin-Zarecka 1994, Малинова 2015).

A feltárási-leíró jellegű elemzés során Putyin 2022. február 21-i és február 24-i beszédét, valamint az orosz memorandós gyakorlat sarokkövének számító május 9-i Győzelmi Napi Parádén 2022-ben és 2023-ban elmondott ünnepi beszédét vizsgálom a beszédek retorikai elemeire, illetve kommunikációs stratégiáira és azok relevanciájára fókuszálva a kritikai diskurzuselemzés társadalomtudományokban alkalmazott konvencionális perspektívájából. Céloom továbbá ezen jelenségek komprehenzív összekötése az aktuális geopolitikai helyzettel.

Az elemzés eredménye a változó narratívák dinamikájának jobb megértése, feltárva az ukrán–orosz konfliktust keretező orosz központi kommunikáció főbb narratív és retorikai eszközeit, tematizálását és fókuszát. Jelen előadás anyaga egy – *A háború mint az orosz politikai kommunikáció retorikai stratégiáinak szimbolikus erőforrása* című – munka alfejezetét képezi, amely munka hozzájárul ahhoz, hogy mélyebben megértsük a föderáció politikai és társadalmi berendezkedésének alapvető mechanizmusait a politikai kommunikáció hangsúlyos szerepét helyezve a fókuszba.

Irodalom

- Goffman, Erving 1974. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Irwin-Zarecka, Iwona 1994. *Frames of remembrance: the dynamics of collective memory*. Transaction publishers. New Brunswick.
- Lakoff, George – Johnson, Mark 2011. *Metaphors we live by: with a new afterword*. 6. print. Ill.: Univ. of Chicago Press. Chicago.
- Малинова, Ольга Юрьевна 2017. Коммеморация Исторических Событий Как Инструмент Символической Политики: Возможности Сравнительного Анализа. Журнал Политической Философии и Социологии Политики «Полития. Анализ. Хроника. Прогноз», no. 4 (87): 6–22.
- Малинова, Ольга Юрьевна 2023. Депутаты государственной думы как акторы российской политики памяти: на примере трансформации федерального закона «О днях воинской славы и памятных датах России». Политическая наука. No 1: 113–138.
- Миллер, Алексей, Ильич 2023. Выступления президента В.В. Путина по историческим вопросам в 2019-2022 гг.: Анализ мотивов и адресатов. Политическая Наука, No. 2: 46–64. <https://doi.org/10.31249/poln/2023.02.02>.

Emodzsik a verbális agresszió szolgálatában – avagy milyen szerepet töltenek be az emodzsik a verbális agressziót tartalmazó Facebook-kommentekben

Bozsik Tamara

Az online világban és az interneten zajló kommunikáció során kialakult az igény a kommunikáció multimodalitásának megjelenítésére. Ennek egyik eszközeként a nyelvhasználók az emodzsikat a nem verbális és szupraszegmentális elemek helyettesítésére alkalmazzák (Broni 2020). Az emodzsik kis méretű, arcot, tárgyat, cselekvést vagy más jelölő képek, amik a szövegben a szavak mellett vagy azok helyén jelennek meg (Istók – Istók 2021:35).

Az emodzsik funkciójuk szerint háromfélék lehetnek: kommentálók, illusztrálók és ábrázolók. A kommentáló funkció esetében a megnyilatkozó a megnyilatkozáshoz fűződő viszonyát fejezi ki, mely alkalmas a nem verbális kommunikáció bizonyos szintű pótlására. Az illusztráló funkció a szöveg képi árnyalását teszi lehetővé. Az ábrázoló funkció pedig a szavak vagy szórészek képi ábrázolására, helyettesítésére használható (Dürscheid és Frick 2016: 104-5). A nem verbális kommunikáció természetesen szoros kapcsolatban áll a multimodális verbá-

lis kommunikációval. Így a szóbeli kommunikáció során a nem verbális kommunikáció a beszélő érzelmeinek, szándékainak és attitűdjeinek a kifejezésére, továbbá az interakció szabályozására és az interperszonális viszonyok kifejezésére szolgál. Ha ellentmondás lép fel a verbális és a nem verbális modalitásban a kommunikáció során, akkor a nem verbális szint felülbírálja a verbálisat (Németh T. et al. 2022:63).

Mivel az emodzsig hatalmas ismertségnek és népszerűségnek örvendenek, így a Facebook-kommentekben is gyakran megjelennek. Nagymértékű agresszióval találkozunk az interneten és talán még több agresszív tartalmú kommenttel a közösségi média felületein. Hogyan viszonyulnak az emodzsig és a kommentek tartalma egymáshoz? Vajon megjelenik-e mind a három funkció a kommentekben?

A vizsgált korpuszt jelenleg 12 politikai tartalmú, Facebookon közzétett cikk és az azokhoz fűzött kommentek (231 db) alkotják. Az elemzés során, pragmatikai megalapozottságú multimodális elemzési módszertant alkalmazva, Bozsik 2023-as agresszió definíciójának használatával együtt elemzem a kommenteket.

Hipotézisem szerint jelentős számban ellentétes viszonyban áll egymással a komment és az emodzsig jelentéstartalma. Továbbá úgy vélem, leginkább a kommentáló funkciót betöltő emodzsig jelennek meg leggyakrabban a korpuszban. Az emodzsig agresszív kommentekhez fűződő viszonyának vizsgálata eddig még ismeretlen, azonban feltárva funkciójukat integrálható lehet az emberek online térben való edukációjában.

Irodalom

- Bozsik Tamara 2023. A verbális agresszió megnyilvánulási formái politikai tartalmú Facebook kommentekben. *Jelentés és Nyelvhasználat*. 57–81.
- Broni, Keith 2020. Emoji Use in the New Normal. *Emojipedia*. <https://blog.emojipedia.org/emoji-use-in-the-new-normal/>
- Dürscheid, Christa – Frick, Karin 2016. *Schreiben digital. Wie das Internet unsere Alltagskommunikation verändert*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag. <https://doi.org/10.37307/j.2198-2430.2017.04.08>
- Istók Ilona – Istók Béla 2021. „Hangulatkeltő” nyelvészet? Emodzsig a nyelvtanításban. *Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei (Új sorozat 47. köt.)*. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*. 35-49.
- Németh T. Enikő – Szabó Éva – Császár Dorina – Gera Renáta – Béres Tamara 2022. Esettanulmány a vizuális modalitású nem verbális viselkedés multimodális kommunikációban betöltött szerepéről. *Jelentés és Nyelvhasználat*. 59-87.

„Ezt asszem nem kell részleteznem...” – az azt hiszem grammatikalizációjáról

Fehérvári Luca

A magyar *azt hiszem*mel rokon episztemikus kifejezéseket érintő, egymáshoz hasonló módon lezajló nyelvi változásokat már a világ számos nyelvében dokumentálták. Az angol *I think* (Thompson & Mulac 1991), az olasz *credo* (Giorgi & Pianesi 2005), a portugál *acho (que), parece (que)* (Freitag 2003) vagy akár a német *ich glaube* (Viesel 2011) esetében is megfigyeltek formális, szemantikai és pragmatikai változásokat is, így például fonológiai redukciót, igei tulajdonságok csökkenését, illetve pragmatikai funkciók megerősödését. Ez alapján tehát nem meglepő, hogy a magyar *azt hiszem* esetében is hasonló változási folyamatok tanúi vagyunk, melyek az *asziszem* és az *asszem* redukálódott alakokhoz vezettek.

Az előadás az *azt hiszem* kifejezést érintő nyelvi változásokat ismerteti, és bemutatja, hogy ezek hogyan vezettek az *asziszem* és az *asszem* alakok kialakulásához. Bemutatásra kerülnek a fonológiát, a morfoszintaktikát, az igei jellemzőket, az elem szemantikai és pragmatikai profilját, illetve a nyelvi regisztert érintő változások. A grammatikalizáció során lezajló nyelvi változásokat Paul J. Hopper (1991) öt paraméterrel jellemezte. Az előadás célja, hogy bemutassa a lezajlott nyelvi változásokat, és ezeket a hopperi paraméterek tükrében értelmezze. Mivel a vizsgált kifejezés elsősorban egy beszélt (vagy konceptuálisan beszélt) nyelvi jelenség, így a kutatás az MNSz2 beszélt nyelvi korpuszának adataira támaszkodik.

Jelen előadás hipotézise, hogy a magyar *azt hiszem, asziszem és asszem* a fent említett episztemikus elemekhez csatlakozva grammatikalizációs folyamatban vesz részt. Az *azt hiszem* kifejezés grammatikalizációjának, az *azt hiszem* és *asszem* elemek létrejöttének vizsgálatával az előadás kapcsolódik az episztemikus kifejezések nyelvi változásait érintő kutatáshoz, illetve a tágan értelmezett grammatikalizációkutatáshoz.

Irodalom

- Freitag, R.M. 2003. O papel da frequência de uso na gramaticalização de *acho (que) e parece (que)* marcadores de dúvida na fala de Florianópolis. *Revista de Estudos Linguísticos* 7: 113–132.
- Giorgi, A. – Pianesi, F. 2005. Credo (I Believe): Epistemicity and the syntactic representation of the Speaker. *Working Papers in Linguistics* 15: 105–152.
- Hopper, P.J. 1991. On some principles of grammaticization. In Traugott, E.C. – Heine, B. (eds.): *Approaches to Grammaticalization, Volume I.: Theoretical and methodological issues. Typological Studies in Language* 19.1. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam – Philadelphia. 17–36.
- Thompson, S. – Mulac, A. 1991. A quantitative perspective on the grammaticization of epistemic parentheticals in English. In Traugott E.C. – Heine, B. (eds.): *Approaches to grammaticalization II.: Types of grammatical markers. Typological Studies in Language* 19. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam – Philadelphia. 313–330.

Elsőéves magyar szakos hallgatók arculatának vizsgálata a nyelvi és nyelvészeti sztereotípiák tükrében

Goda Csenge Tímea – Osztrólcuzki Anett

Kutatásunk az elsőéves magyar szakos hallgatók nyelvi attitűdjeivel, illetve a nyelvi sztereotípiák gyakorlatban való megnyilvánulásaival foglalkozik. Arra keressük a választ, hogy az elsőéves magyar szakos hallgatók diskurzusaiban hogyan jelennek meg a bölcsészetről, a nyelvről és a nyelvészetről alkotott sztereotípiák, hogyan konstruálják meg nyelviileg az arculatukat, valamint hogy a diskurzusban részt vevő hallgatók hogyan befolyásolják egymást az említett témakörökről való gondolkodásban.

Hipotézisünk, hogy az elsőéves magyar szakos hallgatók a szakjukhoz kapcsolódó diskurzusok során egy, az ELTE BTK bölcsészhallgatóinak körében elfogadott, sőt elismert arculatot (Goffman 1956) felöltve igyekeznek véleményt formálni. Azt feltételezzük, hogy mind az irodalomról, mind a nyelvészetről szóló társalgások alkalmával szeretnék az általuk ideálisnak tartott, sztereotipikus „művelt bölcsész” arculatot mutatni, azonban a nyelvészettel kapcsolatos hiányosabb előismereteikből következően az ilyen beszélgetések során sokkal inkább a közgondolkodásban megjelenő sztereotipikus gondolkodásmódokat, véleményeket (Heltainé Nagy 2008, Kontra 2008) hívják elő a nyelvészeti kérdésekkel, illetve általánosságban a nyelvvel kapcsolatban is.

A kutatás során félstrukturált, kiscsoportos interjúkat folytattunk az ELTE BTK gólyatáborában megismert elsőéves magyar és magyartanár szakos hallgatókkal. Összesen négy interjút készítettünk, amelyek egyenként körülbelül egy órányi hanganyagból állnak. A vizsgálatban 14 elsőéves hallgató vett részt, köztük 5 tanár szakos hallgató és 9 alapszakos hallgató, akik 3-5 fős csoportokra bontva beszélgethettek. Az interjúk során igyekeztünk olyan kérdéseket feltenni, amelyekkel a „művelt bölcsész” arculatot, illetve résztvevőknek a nyelvről, nyelvészetről való (sztereotipikus) gondolatait hozhatjuk a felszínre.

Kutatásunk eredménye, hogy a megkérdezett hallgatók gyakran a kontextushoz és egymáshoz alkalmazkodva változtatják véleményüket az egyes témákkal kapcsolatban (Bucholtz–Hall 2005, Coupland 2009), általában attól függően, hogy a közeg által elvártnak gondolt „művelt bölcsész” arculatot tartják-e szem előtt vagy a saját, személyes véleményüket. Előfordul, hogy a két konstrukció egybeesik, mégis, a „művelt bölcsész” arculat sokszor összeférhetetlen a hallgatók előzetesen hozott nyelvi, nyelvészeti sztereotípiáival, a tanár szakos hallgatók esetében pedig azzal a számukra fontos képpel, amilyenek az ideális magyartanárt tartják. Emellett valószínűsíthető, hogy az elsőévesekben él egy feltételezés arról, hogy számunkra mint az interjúkat készítő alkalmazott nyelvész mesterszakos hallgatók számára milyen válaszokat „kell” adniuk (Labov 1972) az arculatuk

megtartáshoz, amihez szintén tudatosan igyekeznek ragaszkodni az interjúk folyamán. Ezek a változatos motivációk esetenként más-más arculatformálási gyakorlatokat eredményeznek, amelyek sajátos mintázatokat rajzolnak ki.

Kutatásunk eredményei hozzájárulnak a nyelvi arculatépítést befolyásoló tényezők jobb megismeréséhez, illetve segíthetnek feltárni az elsőéves egyetemi hallgatók nyelvi és nyelvészeti sztereotípiáit, arculatkonstruálási gyakorlatait.

Irodalom

Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* vol. 7 (4–5): 585–61.

Coupland, Nikolas 2009. *Style: Language variation and identity*. Cambridge University Press.

Goffman, Erving 2008. Az arculatról. In Síklaki István (szerk.): *Szöbéli befolyásolás II*. Typotex Kiadó. Budapest.

Heltainé Nagy Erzsébet 2008. Értéktulajdonítások a nyelvi vélekedésekben. In Hattár Helga – Klemmer Ildikó – Borbély Anna (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. 15. Élőnyelvi Konferencia. Párkány. 87-94.

Kontra Miklós 2008. Mivel korrelálnak a nyelvi előítéletek Budapesten? In Hattár Helga – Klemmer Ildikó – Borbély Anna (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. 15. Élőnyelvi Konferencia. Párkány. 37-51.

Labov, William 1972. *Sociolinguistic Patterns*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.

„Én” és „mi” egy világjárványban: nyelvészeti esettanulmány a magyar politikai kommunikáció perszonalizációjáról a koronavírus idején

Horváth Balázs

A politikusok az idő előrehaladtával egyre személyesebb tartalmakat és információkat osztanak meg magukról, amellyel egy időben csökken a politikai kollektívák – így a pártok – jelentősége is (Aczél, 2009; Balmas et al., 2014; Holtz-Bacha et al., 2014; McAllister, 2009; McAllister, 2015; Perloff, 2021; Plasser, 2008; Rahat & Sheaffer, 2007; Szabó, 2021, 2022a, 2022b). A jelenség megfigyelhető a magyar politikai színtéren is, többek között a közösségi médiában (Farkas & Bene, 2020) és a televízióban (Horváth, 2023). Hazai vonatkozásban egyébként is jellemző, hogy kiemelt szerepet kap a vezető, ugyanis a magyar kormányforma (Sándor & Gallai, 2003) és a pártok működése megváltozott (Rahat & Kenig, 2018)

azáltal, hogy ugyanazt a miniszterelnököt jelölik és választják meg több cikluson keresztül. Kérdés, hogy ez a változás megjelenik-e a politikai retorikában is?

A Covid19-járvány alatt a hazai politikai kommunikációnak még nagyobb tétje volt: ide sorolhatjuk a jogállamiság meglétének kérdését (Szente, 2020), a kormány hangulatkeltését például az ellenségkreáláson keresztül (Schlett, 2018), a vírus háborús metaforákkal való azonosítását (Szabó, 2020) vagy az egyoldalú, korlátozott kormányzati kommunikációt is.

Milyen tendenciák mutatkoztak a politikai kommunikáció perszonalizációjában a koronavírus-járvány idején? Kutatásom erre a kérdésre kereste a választ a magyar miniszterelnök által a Kossuth Rádióknak adott interjúk (N=39) körülbelül 118 ezer szavas szöveges leiratán keresztül 2020 és 2021 között, tehát a koronavírus első három „hulláma” idején.

A tanulmány az igei személyragok, birtokos személyjelek és személyes névmások első személyű eseteinek használatát vizsgálta korpusznyelvészeti módszerrel az AntConc (Anthony, 2023) elemzőszoftver használatával, amely lehetőséget biztosított az egyes és többes számra vonatkozó adatok számszerű kimutatására. Előbbi egyértelműen a perszonalizációt mutatja, míg utóbbi valamely csoport nevében való megnyilatkozásra utal, azaz kevésbé perszonalizált (Szabó, 2021, 2022a, 2022b). A T/1 esetén ráadásul többféle csoport nevében is történhet a nyilatkozat, ezek jelen dolgozatban a családra, pártra, nemzetre, nemzetközösségre, Európai Unióra és az emberiségre utalást jelenthetik.

Azt feltételeztem, hogy az E/1 személyjelölések száma nem haladta meg a T/1 utalásokét, ez a hipotézis igazolódott, ugyanis az E/1 és T/1 jelölések ezer szóra normalizált szummájának 63,2 százalékát teszik ki a többes számúak, míg 36,8 százalékát az egyes számúak. Az egyes számú személyjelölések esetében egy növekvő-leszálló tendencia látszik, míg a többes számúaknál egy ezzel ellentétes görbe rajzolódik ki a koronavírus első három „hulláma” alatt. Mindössze egy olyan rádióinterjú volt, amelyben az E/1 használata gyakoribb volt, mint a T/1-é.

A többes szám alkategóriáiban a családra és pártra utaló személyjelölések gyakorisága csökkent az erre vonatkozó előfeltételezésnek megfelelően. A nemzet, nemzetközösség, Európai Unió és emberiség csoportok gyakoriságában növekedésre számítottam, ez a hipotézis az emberiségre utalás kivételével – ahol csökkenés volt megfigyelhető – be is igazolódott.

Irodalom

- Aczél P. 2009. *Új retorika: közélet, kommunikáció, kampány*. Kalligram Könyvkiadó.
- Anthony, L. 2023. AntConc (Version 4.2.4) [Computer Software]. Tokyo, Japan: Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software>
- Balmas, M. – Rahat, G. – Sheaffer, T. – Shenhav, S.R. 2014. Two routes to personalized politics: Centralized and decentralized personalization. *Party Politics* 20 (1): 37–51. <https://doi.org/10.1177/1354068811436037>
- Farkas, X. – Bene, M. 2020. Images, politicians, and social media: Patterns and effects of politicians’ image-based political communication strategies on social

- media. *The international journal of press/politics* 26 (1): 119–142. <https://doi.org/10.1177/1940161220959553>
- Holtz-Bacha, C. – Langer, A.I. – Merkle, S. 2014. The personalization of politics in comparative perspective: Campaign coverage in Germany and the United Kingdom. *European Journal of Communication* 29 (2): 153–170. <https://doi.org/10.1177/0267323113516727>
- Horváth B. 2023. *Retúrjegy a „miénktől” az „enyémig”*: A politikai perszonalizáció vizsgálata Orbán Viktor televíziós interjúiban a személyes névmások elemzésén keresztül. Budapesti Corvinus Egyetem. Marketing- és Kommunikációtudományi Intézet.
- McAllister, I. 2009. The Personalization of Politics. In J. Dalton, R. – Klingemann, H. D. (eds.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford Academic. 571–888. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0030>
- McAllister, I. 2015. The personalization of politics in Australia. *Party politics* 21 (3): 337–345. <https://doi.org/10.1177/1354068813487111>
- Perloff, R.M. 2021. *The dynamics of political communication: Media and politics in a digital age*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429298851>
- Plasser, F. 2008. Political consulting worldwide. In *Routledge handbook of political management*. Routledge. 40–57.
- Rahat, G., – Sheaffer, T. 2007. The personalization (s) of politics: Israel, 1949–2003. *Political communication*. 24 (1): 65–80. <https://doi.org/10.1080/10584600601128739>
- Rahat, G., – Kenig, O. 2018. *From party politics to personalized politics? Party change and political personalization in democracies*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198808008.001.0001>
- Sándor P. – Gallai S. 2003. Állam- és kormányformák. In Gallai S. – Török G. (szerk.): *Politika és politikatudomány*. Miskolci Egyetem. 265–281.
- Schlett I. 2018. *A politikai gondolkodás története Magyarországon*. Századvég.
- Szabó L.P. 2020. Hábóru járvány idején: Hogyan beszél Orbán Viktor a koronavírusról? In: Körösenyi, A. – Szabó, A. – Böcskei, B. (eds.): *Vírusba oltott politika: Világjárvány és politikatudomány*. Napvilág Kiadó. 123–133.
- Szabó L.P. 2021. Karnyújtásnyira a választóktól? A perszonalizáció vizsgálata a személyes névmásokon keresztül az Egyesült Államok politikai kommunikációjában. *Politikatudományi Szemle*. 31 (1): 54–75. <https://doi.org/10.30718/POL-TUD.HU.2022.1.54>
- Szabó L.P. 2022a. *It's nothing personal? – A linguistic account of the personalization of American political communication*. Budapesti Corvinus Egyetem. Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola. <https://doi.org/10.14267/phd.2022049>
- Szabó L.P. 2022b. Personalization in the details: A case study of political personalization in American politics. *Studia Linguistica Hungarica* 34 (1): 102–117. <https://doi.org/10.54888/slh.2022.34.102.117>
- Szente Z. 2020. A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet alkotmányossági problémái. *Állam-és Jogtudomány* 61 (3): 115–139.

Heterográfia a köztes térben: a recepció dialogicitása¹

Jenei Kamilla

Az előadásban azzal a kérdéssel foglalkozom, hogy az olyan szövegekhez, amelyek nem sztenderdizált (heterográf) írásmódot követnek, milyen társas jelentések kapcsolódnak. Blommaert (2008) az ortográfiával szembeállítható heterográfiát az alulról jövő írásgyakorlatok koncepciója mentén tárgyalja, a szövegek mobilitását a társadalmi egyenlőtlenségek vonatkozásában értelmezi: szerinte a heterográfia esetében a szövegek értéke és funkciói mindig csak helyileg ragadhatók meg. Kell (2015) az írásbeliség olyan fókuszú értelmezése mellett érvel, amely túllép a szövegeken, helyette azok „utazásának” folyamatát (a szövegpályákat) is az elemzés tárgyává teszi a jelentéskonstruálás konstitutív elemeként. Az előadásban azt, hogy a szövegekhez kapcsolt értékek és funkciók folyamatosan alakulnak, olyan, heterográf írásmódot követő, romani nyelvű mesekönyvek szövegein keresztül vizsgálom, amelyeket tiszavasvári, (romani–magyar) kétnyelvű roma asszonyok írtak egy részvételi projekt keretében (Heltai 2021). Bemutatom, hogy a mesekönyvek elkészítésüket követően milyen szövegpályán (Silverstein–Urban 1996) haladtak végig, mert ez teszi lehetővé, hogy belássuk: a szövegek a különböző kontextusokban az eltérő értékelési módok eredményeképp váltak helyileg értékessé, vagy éppen heterográfként felismerhetővé.

Az előadásban szereplő, központi elemzést egy olyan, 2023 augusztusában, Tiszavasváriban zajló részvételi workshop jelenti, amely a Károli Gáspár Református Egyetem Transzlingváló Kutatócsoportjának részvételi workshoporozatához kapcsolódik. A városban 2022 nyara óta szervezünk a részvételiség (Bodó et al. 2022) jegyében zajló workshopokat helyi roma és nem roma résztvevők, illetve egyetemi oktatók és hallgatók kollaborációjában (vö. Heltai 2023, Heltai et al. 2023). A bemutatandó műhelyalkalmon a résztvevőkkel a mesekönyvek egyik szövegének segítségével közelítettünk az írásbeliség (annak helyi gyakorlata) és a heterográfia felé. A szöveget a résztvevők egy része már ismerte, más résztvevők azonban még nem találkoztak vele. Adódik tehát a lehetőség, hogy az elemzésben a workshop kiválasztott pillanatainak értelmezése során arra kerüljön a hangsúly, hogy a résztvevők eltérő tudásformái, ideológiái egymással dialógusba lépve hogyan járultak hozzá a szöveg rekontextualizációjához (vö. Bauman–Briggs 1990).

Az előadás fő állítása, hogy bár a szöveg heterográf és transzlingvális jellege a nyelvi jellemzők mentén is megragadhatóvá vált, a workshopon szövegek eltérő befogadása és értékelése együtt alakították a szöveghez kapcsolt értékeket. A workshop ezért vált kontaktzónává (Pratt 1991, Bucholtz 2021), azaz egy olyan

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

társas és reprezentációs térré, ahol a különbség bár felismerhető volt, ez új jelenségeket hozott létre, és láthatóvá tette, hogy a szöveg a résztvevők számára más-más módon olvasható (vö. Kramsch 2013). A reflektált értelmezési folyamat feltárta a résztvevők írásbeliséghez kapcsolódó nyelvi tapasztalatait és ideológiáit, egyúttal a részvételiség teremtette köztes térben lehetővé téve egy olyan új tudás közös létrehozását, amit a recepció dialogikus jellege alakított.

Irodalom

- Bauman, Richard – Briggs, Charles L. 1990. Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. *Annual Review of Anthropology* 19: 59–88.
- Blommaert, Jan 2008. *Grassroots Literacy. Writing, Identity and Voice in Central Africa*. Routledge. London – New York.
- Bodó, Csanád – Barabás, Blanka – Fazakas, Noémi – Gáspár, Judit – Jani-Demetriou, Bernadett – Laihonen, Petteri – Lajos, Veronika – Szabó, Gergely 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language & Linguistics Compass*, e12451. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12451>
- Bucholtz, Mary 2021. Community-Centered Collaboration. *Applied Linguistics* 42(6): 1153–1116.
- Heltai János Imre 2021. Szociolingvisztika és részvételiség. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 21: 21–34.
- Heltai, János Imre 2023. From (in)securitisation to conviviality: the reconciliatory potential of participatory ethnography. *International Journal of The Sociology of Language* 283: 1–23
- Heltai János Imre – Tarsoly Eszter – Jenei Kamilla – Turó Zoltán – Ábri Izabella – Kerekesné Lévai Erika – Lakatos Elisabeth – Lakatos Józsefné Balogh Róza – Lakatos Sára Zsanu – Lakatos Mária – Makula Attiláné Rostás Melinda – Opre Csabáné Ica – Tokár Zoltánné Katalin – Szabóné Balázs Beáta – Szántóné Erika 2023. Sibbolethek: beszédünk társadalmi tétjei. Egy részvételi etnográfiai kutatás eredményeiből. *Nyelvtudományi Közlemények* 119: 187–193.
- Kell, Catherine 2015. Ariadne’s Thread: Literacy, Scale and Meaning-Making across Space and Time. In: Stroud, Christopher – Prinsloo, Mastin eds., *Language, Literacy and Diversity: Moving Words*. Routledge. London – New York.
- Kramsch, Claire 2013. Third culture and language education. In: Li Wei – Vivian Cook (eds.): *Contemporary Applied Linguistics. Volume 1. Language Teaching and Learning*. Continuum International Publishing Group. New York.
- Pratt, Mary Louise 1991. Arts of the Contact Zone. *Profession* 91: 33–40.
- Silverstein, Micheal – Urban, Greg (eds.) 1996. *Natural Histories of Discourse*. University of Chicago Press. Chicago.
- Tiszavasvári Transzlingváló Műhely (szerk.) 2020. *Hat romnya mesélinen* I–VI. Tiszavasvári Transzlingváló Műhely. Tiszavasvári.

„Kürtiek vagyunk” – Egy szlovákiai magyarlakta település lokális identitásának vizsgálata

Kerekes Nikoletta

Az identitás témája a 20. századi eriksoni fogalommeghatározás óta (Erikson 1968) bő szakirodalommal rendelkezik, a magyar vonatkozású kutatásokban pedig különös hangsúly helyeződik a határon túli magyarok identitására, ennek megnyilvánulási formáinak és megőrzésének kérdéseire. Az előadás az identitás kérdéskörét egy konkrét közösség mindennapi életében való megjelenésében vizsgálja: témája, egy szlovákiai, többségében magyarlakta település, Kürt lokális identitása.

Kapcsolódó kutatásom célja az identitás, identitástudat és a közösség fogalmának körüljárása után (Pataki 1982, Gereben 1999, 2005; Lanstyák 2002, Tóth G. 2002, Bucholtz – Hall 2005, 2010; Bartha 2010, Péntek 2017, Mózes 2018, Horváth 2020), a kürti identitás összetevőinek, nyelvjárási interjúk alapján való meghatározása volt. A kürti nyelvhasználatot és hozzá kapcsolódó attitűdöt vizsgálták már (Danczi 2011, 2018; Szendi 2010), azonban több identitáselemet átfogó vizsgálat még nem történt.

Hipotézisem szerint Kürt jól körülhatárolható, ma is érzékelhető lokális identitással rendelkezik, amely a település lakosainak tudatában is jelen van. Alhipotézisekként ezen identitás legfőbb elemei a magyar nyelvhasználat, a borászati tevékenység, a katolikus vallás, a cserkészlet és a történelmi múlt. Ennek alátámasztására, hét, helyszínen felvett nyelvjárási interjút elemeztem kvalitatív és interpretatív megközelítés szerint. Az interjúk csoportos szabad beszélgetés, nem strukturált beszélgetések formájában zajlottak. Az adatközlők mind kürti lakosok, 45–90 év közöttiek, öt nő és két férfi.

A kutatásom végére arra a következtetésre jutottam, hogy bár a kürti identitás több eleme már nem jelenik meg annyira markánsan, mint egy-két generációval korábban, azonban ezeknek nyomai még mindig egyértelműen felfedezhetők a falu közösségének mindennapi életében. A mai széleskörű individualizmus korában aktuális kérdés lehet, hogy a közösségek identitástudatában melyek lehetnek a legfontosabb megtartó elemek. A kürti példa rávilágít az anyanyelv, tradíciók, vallás, civil szervezetek és történelmi emlékezet fontosságára e kohézió megőrzésében. A téma aktualitása megmutatkozik továbbá abban, hogy a nyelvmegtartás szempontjából, mennyire jelentős a határon túli magyarok támogatása magyarságtudatuk megőrzésében. A bemutatandó mikrovizsgálat a későbbiekben mintául szolgálhat hasonló témájú, kiterjesztett kutatások elvégzéséhez is.

Irodalom

- Bartha Csilla – Hámori Ágnes 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. Nyelvi variabilitás és társas jelentések konstruálása a szociolingvisztika „harmadik hullámában”. *Magyar Nyelvőr* 3: 298–321.
- Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and Interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7: 585–614.
- Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2010. Locating Identity in Language. In Llamas, Carmen – Watt, Dominic (eds.): *Language and Identities*. Edinburgh University Press. 18–28.
- Danczi Annamária 2011. Nyelvjárási háttérrel az iskolában. *Anyanyelv-pedagógia* 2. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=315>
- Danczi Annamária 2018. *Nyelvjárási és nyelvhasználati attitűd vizsgálata határon túli pedagógusok körében*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. Budapest.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*, Norton & Co.
- Gereben Ferenc (1999). *Identitás, kultúra, kisebbség*. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely. Budapest. 56–139.
- Horváth Csilla 2020. A közösség értelmezése, jellegzetességei és területi vonatkozásai. *Köztes-Európa Társadalomtudományi Folyóirat* 2: 103–125.
- Lanstyák István 2002. A magyar nyelv jelene és jövője Szlovákiában. In Lanstyák István – Szabómihály Gizella: *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*. Kalligram. Pozsony. 12–18.
- Mózes Dorottya 2018. *Az identitás, a stílus és a performancia jelenségei a posztkoloniális angolszász regényben*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. Budapest.
- Pataki Ferenc 1982. *Az én és a társadalmi azonosságtudat*. Kossuth Kiadó. Budapest. 11–51.
- Péntek János 2017. Az anyanyelv felértékelődése a peremrégiók magyar identitásában. *Magyar Tudomány* 7. <http://www.matud.iif.hu/2017/07/09.htm>
- Szendí Tünde 2010. *Két és kettősnyelvű gyerekek iskolai nyelvi szocializációjának vizsgálata egy szlovákiai faluban, Kürtön. (Nyelvhasználat, attitűd, iskolai nyelvi szocializáció)*. ELTE BTK. Budapest.
- Tóth G. Péter 2002. A „közösség”. *Egy fogalom megalkotása, kiteljesedése, széthullása és felszámolása*. In Pócs Éva (szerk.): *Közösség és identitás*. L’Harmattan. Budapest. 9–31.

Egy félig tükrözött ótörök felirat a mongóliai Taihar Chuluuból

Megyesi Zoltán

Az első ótörök rovásírással íródott sztélék esetében igencsak meglepő az a magas szintű kiforrottság, amelyet e korai szöveges emlékek képviselnek. Az írásrendszer fejlődésére vonatkozóan ugyanis semmiféle információval nem rendelkezünk, e feliratok mégis egy világos szabályrendszert követve íródtak. Velük szemben a rövid rovásírásos szövegek arról árulkodnak, hogy létezhetett egy helyi írásbeliség, amelyet a nomád elit az egyik napról a másikra kezdett el reprezentatív célokra használni.

A legkülönlegesebb rövid feliratokat Mongóliában, a Taihar Chuluu nevezetű sziklán találjuk. Itt összesen több mint húsz rovásírásos szöveget dokumentáltak a helyszínre látogató kutatók. Közülük az első D. A. Klemntz volt még a 19. század végén. Az ő általa készített rajzok alapján a kor számos jeles turkológusa dolgozott a feliratok megfejtésével, többek között Wilhelm Radloff és Hüsseyin Namik Orkun is elkészítette a maga olvasatát (Radloff 1895: 260-268; Orhun 1938: 105-117). A megfejtéseket nehezítette, hogy szokatlan módon e szövegeket fekete tintával festették rá a sziklafelszínére, ami idővel elkezdett megkopni. A rossz olvashatóság ellenére is számos egyedi jellegzetesség figyelhető itt meg, ilyen többek között az egyes rovásjelek megtükrözése. Ez utóbbi jelenség viszonylag gyakori a rövid sziklákra írt feliratokon, magyarázatára különféle elméletek születtek. A legérseletesebben Takashi Ōsawa foglalkozott a tükrőfeliratok problémájával, ám megoldása több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol (Ōsawa 2017: 131-148).

Taihar Chuluu esetében megfigyelhetünk egy alig egysoros tükrözött feliratot is, amelyet még Sartkocauli Harcavbay rajzolt le, az itt elvégzett terepmunkája során (Sertkaya – Harcavbay 2000: 323). A szöveg különlegessége az, hogy a jel-tükrözés csupán a sor közepéig tart. E feliratot rövidsége ellenére mindez idáig többen is sikertelenül próbálták megfejteni.

Előadásomban egy olyan hipotézist állítok fel, amely nem csupán magyarázatot szolgáltat a tükrözés okára, de egyúttal segít abban is, hogy jobban megértsük a korai nomád társadalmak íráshasználatát. E sziklafeliratokon megfigyelhető tükrözések ugyanis utalhatnak arra, hogy a rovásírást eredetileg egy másfajta adathordozón használták. Ezt számos példán keresztül fogjuk áttekinteni, illetve megvizsgálásra kerül, hogy a tükrözések lehetnek e egy másodlagos átírás eredményei.

Irodalom

Aydin, Erhan 2017. Hoyto–Tamir (Tayhar–Çuluu) yazıtları. *Türkbilig* 33: 1–14.
Badam, Azzaya 2012. Taikhar Çuluu yazıtı. *Türkbilig* 28: 61–68.

- Babayarov, Gaybullah 2010. The Tamgas of the Co-Ruling Ashina and Ashida Dynasties as Royal Tamgas of the Turkic Kaghanate. *Traditional Marking Systems, A Preliminary Survey*. Dunkling Books. London. 393–401.
- Orkun, Hüseyin Namık 1938. *Eski Türk Yazıtları II*. Devlet Basımevi. Istanbul.
- Ōsawa, Takashi 2015. The Problem and Cultural Background of Runic Mirror Scripts of Old Turkic Epitaphs. In Marcel Erdal – Irina Nevskaya (eds.): *Interpreting the Turkic Runiform Sources and the Position of the Altai Corpus*. Klaus-Schwarz-Verlag. Berlin. 131–148.
- Radloff, Wilhelm 1895. Die alttürkischen Inschriften der Mongolei. *l'Académie Impériale des Sciences*. St. Petersburg.
- Ramstedt, Gustaf John – Granö, Johannes Gabriel – Aalto, Pentti 1958. *Materialien zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei*. Suomal.-ugril. Seura. Helsinki.
- Sertkaya, Osman Fikri – Harcavbay, Sartkocaulı 2000. Hoyto-Tamir (Moğolistan)'dan yeni yazıtlar(ön neşir). *Türk Dili Araştırmaları* 48: 313–346.

A *stream* szó a magyar nyelvben: egy lexikológiai és lexikográfiai megközelítés

Nagy Illés

Jelen előadás célja az, hogy lexikológiai kontextusban helyezze el az előadás tárgyát képező *stream* lexémát. A modern technika innovációi a nyelvben is új fogalmakat, új megnevezéseket kívánnak meg, ennek megfelelően új lexémák beiktatását eredményezik. Az új jelenségek sok esetben új nyelvi formákhoz vezetnek, vagy éppen szemantikai hasonlóságok, párhuzamok mentén egy már létező szó kerül egyfajta metaforikus motiváció eredményeként (Riemer 2010: 246) új kontextusba, mely – az adott lexéma szócikkének bővülésével – gyakorlati szempontból is tükröződik a lexikográfia perspektívájában. A lexéma egy újfajta jelentéssel történő felruházása figyelhető meg a *stream* szó esetében is az angol nyelvben, mely a modern technológia tolmácsolásában számos nyelv szókészletének is része lett. Ennek keretében vehetjük szemügyre a *stream* szó magyar nyelvbe jutását, mindenekelőtt az *internacionalizmus* és az *idegenszó* kategóriák segítségével (lásd Braun 1990).

Az előadás második célkitűzéseként a szó szövegbéli megjelenése, ezzel együtt lehetséges morfológiai profiljai kerülnek elemzésre (a szót tartalmazó szövegekből létrehozott) saját korpusz felhasználásával, mely szakmai jellegű online források rendszerezésével kerül összeállításra. Az előadás harmadik fázisában a *stream* szó lexikográfiai ábrázolásai kerülnek bemutatásra. A *stream* szó a magyar nyelvben ugyanis nem rendelkezik hivatalos, nyilvántartásba vett szótárban történő kodifikációval, így

ennek kivitelezésére az előadás keretein belül teszünk kísérletet, melynek eredményeképpen a lexémát tárgyaló próbaszócikkek láthatnak napvilágot egy adekvát módon megtervezett mikrostruktúra keretében (Fóris 2020: 55). A kutatás elméleti megközelítést foglal magába, emellett azonban empirikus szemléletet is tükröz, melynek vonatkozásában a kérdőív módszere szolgál vizsgálati eszközként.

A kérdőív eredményeit alapszakos egyetemista hallgatók válaszai alkotják, akik többek között azon kérdésekre válaszolnak, hogy milyen gyakran találkoznak mindennapjaik során a *stream* szóval, illetve milyen felületeken, milyen kontextusban, vagy milyen formában használják ők maguk a szót megnyilatkozásaik során. Az előadás újdonsága tehát a *stream* lexéma mind lexikológiai, mind lexikográfiai perspektívájának a kidolgozása, egy olyan szóé, amely ilyen tekintetben még nem lexikalizálódott a magyar nyelvben.

Irodalom

Braun, Peter (szerk.) 1990. *Internationalismen*. Niemeyer. Tübingen.

Fóris Ágota 2020. *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek*. L'Harmattan. Budapest.

Riemer, Nick (2010): *Introducing Semantics*. Cambridge University Press. Cambridge – New York.

Három diákesszé szövegtani elemzése

P. Tóth Teodóra

A nyolcadik évfolyamos tanulók által megírt középiskolai felvételin 2013 óta típusfeladat az érvelő fogalmazás. Az érvelő szövegekben különösen fontos szerepet töltenek be a tartalmi és logikai kapcsolatok felismerhetőségét biztosító nyelvi eszközök. A korábbi hazai kutatások elsősorban a középiskolások körében foglalkoztak az érvelő, illetve esszéjellegű szövegalkotás vizsgálatával (például Kertes, 2012; Major, 2015; Tolnai Varga, 2018; Juhász, 2021).

Kutatásom célja a tartalmi-logikai szerkezet elemzése, és ezzel összefüggésben a szövegkohéziót megteremtő nyelvi eszközök használatának vizsgálata 14-15 éves tanulók érvelő fogalmazásaiban.

A kutatás fő kérdései:

- (1) Milyen nyelvi elemeket használnak a fogalmazásokban a tanulók a tartalmi-logikai kapcsolatok jelölésére?
- (2) Milyen egyéni különbségek figyelhetők meg a tartalmi-logikai kapcsolatokat jelölő nyelvi eszközök alkalmazásában?

A kutatás anyagát három nyolcadik évfolyamos tanuló érvelő fogalmazása alkotja. A dolgozatokat a diákok a felvételi feladatsorok szövegalkotási feladatához hasonló utasítás alapján írták. A fogalmazások kiválasztása harminc dolgozaton végzett korábbi vizsgálatom tanulságai alapján történt. Arra törekedtem, hogy a felvételi javítókulcsában megszabott tartalmi elvárásoknak egyaránt megfelelő (legalább négy érvet és egyértelmű állásfoglalást tartalmazó), de nyelviileg eltérő jellemzőket mutató fogalmazásokat vonjak be a vizsgálatba. Az elemzés során feltérképeztem a dolgozatok szemantikai szerkezetét, majd kijelöltem és csoportosítottam a tartalmi-logikai kapcsolatok jelölésére szolgáló nyelvi elemeket a szövegekben.

A vizsgálat tanulságai:

- (1) A vizsgált dolgozatokban leggyakrabban alkalmazott tartalmi-logikai kapcsolatot megteremtő nyelvi elemek a mellérendelő kötőszók és a textuális funkciót betöltő diszkurzusszervező elemek.
- (2) Az egyes tanulók eltérő arányban használják a kapcsolóelemek különböző típusait. Jelentős egyéni különbségek mutatkoznak a szövegekben megjelenő tartalmi-logikai kapcsoló funkciót betöltő nyelvi eszközök változatosságában is.

A vizsgálat során kialakított kategóriarendszer alkalmazható az általános iskolás korosztály érvelési képességére, érvelő szövegalkotására, valamint metapragmatikai tudatosságának fejlettségére irányuló további vizsgálatokban. A kutatás eredményei az anyanyelvi nevelés mellett például a matematikadidaktika szempontjából is hasznos tanulságokkal szolgálhatnak.

Irodalom

- Juhász Milán 2021. Az érvelő esszé értékelési szempontjainak megítélése pályakezdő és gyakorlott pedagógusok által. *Anyanyelv-pedagógia* 1.
- Kertes Patrícia 2012. *A szövegalkotás folyamata – Érvelő érettségi szövegek szöveg-tani elemzése*. Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Major Hajnalka 2015. *Retorika és szövegalkotás*. Eötvös Kiadó. Budapest.
- Tolnai Varga Piroska 2018. Diskurzusszervező elemek a diákesszéekben. *Anyanyelv-pedagógia* 1.

Szociodialektológiai vizsgálatok Felvidéken

Pintér Lilla

Előadásom egy 2023 őszén, az egyetemi nyelvjárásgyűjtési terepmunka során, Felvidéken gyűjtött anyagot dolgoz fel. A vizsgálat irányított beszélgetés formájában zajlott, ahol különböző hétköznapi témákat érintve, képet kaphattunk az adatközlők nyelvi életrajzáról, életük addigi jelentősebb eseményein keresztül.

A nyelvjárásgyűjtésen szerzett tereptapasztalatok és nyelvhasználati interjúk alapján, két szlovákiai magyar település nyelvjárási sajátosságait, a kürti és a gömörpéterfalai nyelvjárást hasonlítom össze, valamint a nyelvi attitűdök vizsgálata is sor kerül.

Hipotézisem, hogy a több mint 15 éve lejegyzett dialektológiai sajátosságok még ma is jelen vannak a palóc beszélő nyelvhasználatában, így a kutatás célja ezek mértékének a bemutatása. A palóc nyelvjárási régió középső tömbjének szívében található, izolált, ebből adódóan „védett” helyzetben lévő Gömörpéterfala sokkal több palóc sajátosságot őrzött meg, mint a Vág és a Garam között elhelyezkedő Kürt, mely földrajzi elhelyezkedésénél fogva is átmenetet képez a dunántúli és a palóc nyelvjárások között (Menyhárt–Presinszky–Sándor 2009). ha azt írja, hogy

A palóc nyelvjárás az egyik legtagoltabb nyelvjárási régió, így valószínűsíthető, hogy itt van a legtöbb különbség a palócság egyes nyelvváltozatai között. Ez megfigyelhető Kürt és Gömörpéterfala esetében, de egyidejűleg fellelhetők hasonlóságok is, melyeket az előadásban hangtani és alaktani példákon keresztül szemléltek. Az attitűdvizsgálat során, mindkét településen a saját nyelvjárását védő és a következő generáció számára nyelvét büszkén továbbadó magatartást láthattunk, melynek okait szintén igyekszem számba venni és feltárni.

A kutatás azért aktuális és fontos, mert a szlovákiai magyarság körében a kedvezőtlen gazdasági helyzet következtében, valamint a diszkriminatív nyelvpolitikai intézkedések hatására, nyelvi bizonytalanság, a nyelvcserre folyamatainak felgyorsulása figyelhető meg (Lanstyák 2000, Szabó Mihály–Lanstyák 2011). Ezek a tényezők magukban hordozzák az azonosságtudat gyengülését is, hiszen a magyarok jobb megélhetés reményében külföldön keresnek munkát, így az előregedő magyar falvak rohamosan vegyeslakosságú (magyar–szlovák–roma) településekké válnak.

Irodalom

- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Osiris Kiadó, Budapest – Pozsony.
- Menyhárt József – Presinszky Károly – Sándor Anna 2009. *Szlovákiai magyar nyelvjárások*. Nyitra.
- Szabó Mihály Gizella – Lanstyák István 2011. *Magyarok Szlovákiában*. VII. kötet. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja.

Rendhagyó ragozás és mentális nyelvtani stratégiák szabályalapú kísérleti vizsgálata a magyarban

Schütz Brúnó

A pszicholingvisztikai kutatásoknak fontos területe a szavak produkcióját leíró magyarázó modellek vizsgálata. A mentális lexikon és a nyelvtan elkülönítésén alapuló kettős modellek (vö. Pinker 1999) szerint a mentális nyelvtan a szóemlékezetet tehermentesítő kognitív rendszer, amelynek absztrakt szabályai lehetővé teszik a hatékony, de rugalmas nyelvhasználatot. Korábbi kutatások (l. pl. Németh et al. 2006) a produktív morfémák szabályokba illeszthetőségére fókuszálnak, amelyek a beszélők által bejósolható nyelvtani transzformációkat helyeznek kilátásba. Ezzel együtt a kutatások nem tűnnek egységesnek a rendhagyó szavak produkcióját illetően, és többnyire kivonják azokat a szabályalapúság hatásköre alól, azonban nem tesznek különbséget az esetleges rendhagyó típusok között.

Jelen kutatásban ezért a magyar alakváltoztató névszótövek ragozását szeretném vizsgálni a mentális folyamatokkal való szorosabb összefüggésben. A kutatás ingeranyagát e szavakból álló csoportok képezik, amelyeket aszerint definiáltam, hogy milyen mentális-fonológiai műveleteket feltételezek a ragozás megvalósítása során. Ezek a következők lehetnek: törlés (pl. bokor), rövidítés (pl. kenyér), helyettesítés (pl. ajtó), csere (pl. pehely), hozzáadás (pl. mű). Hipotéziseim szerint a műveletek nagyobb mennyisége lassabb reakcióidőhöz és több hibához vezet a ragozásban. A korábbi kutatásokat alapul véve (Németh et al. 2015, Lukács 2001) 26 magyar anyanyelvű felnőttel (átlagéletkoruk: 21,26 év, szórás: 1,32) végeztem kísérleti vizsgálatot 2024 márciusában, amelynek során a gyakoriság (l. Oravecz et al. 2014) és egyéb pszicholingvisztikai tényezők (pl. szóhosszúság) alapján kontrollált szótöveket a lehető leggyorsabban és pontosan többes számban kellett ragoznia a résztvevőknek. A kísérletvezérlő regisztrálta a szó megpillantásától az első kiadott beszédhangig eltelt reakcióidőt, a ragozás elvárt sikeressége pedig manuálisan került feljegyzésre. A hipotézist kovarianciaanalízissel ellenőriztem, amely a műveletek meglétének (minőségének) hatását vizsgálja a feltételezett műveletek száma által képzett csoportok mentén a fenti két függő változóra.

Az egyes rendhagyó csoportok reakcióidejének eltérése alapján alaposabban vizsgálhatóvá válhatnak az egyes rendhagyó ragozási stratégiák mögött meghúzódó esetleges kognitív műveletek. Mindez érdekes ismeretekkel szolgálhat a magyar nyelv alaktani pszicholingvisztikáját illetően, de konstruktív alapot adhat további kognitív pszichológiai és akár a nyelvközi vizsgálódások számára is, amennyiben a viselkedési kísérleti eredmények egyéb kognitív pszichológiai mechanizmusokra (pl. a munkamemóriára) vonatkozó kutatások eredményeivel is összevethetők lehetnek a jövőben.

Irodalom

- Lukács Ágnes 2001. Szabályok és kivételek: a kettős modell érvényessége a magyarban. In Pléh Csaba & Lukács Ágnes (szerk.): *A magyar morfológia pszicholingvisztikája*. Osiris Kiadó. Budapest. 119–152.
- Németh Dezső – Ivády Rozália Eszter – Miháltz Márton – Krajcsi Attila – Pléh Csaba 2006. A verbális munkamemória és a morfológiai komplexitás. *Magyar Pszichológiai Szemle* 61(2): 265-298.
- Nemeth, Dezső – Janacsek, Karolina – Turi, Zsolt – Lukács, Ágnes – Peckham, Don – Szanka, Szilvia – Gázsó, Dorottya – Lovassy, Noémi – Ullman, Michael T. 2015. The production of nominal and verbal inflection in an agglutinative language: Evidence from Hungarian. *PLoS one* 10(3), e0119003.
- Oravecz, Csaba – Váradi, Tamás – Sass, Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In *Proceedings of LREC 2014*.
- Pinker, Steven 1999. *Words and rules: The ingredients of language*. Basic Books. New York.

A magyar, illetve a német tudományos stílusban előforduló passzívumok és személytelen szerkezetek kontrasztív elemzése választott korpusz alapján

Sedlák Fanni

Egyetemi hallgatóként számos alkalommal kell különböző nyelveken tudományos szövegeket írni. Emiatt fontossá válik a tudományos stílus effektív alkalmazása, ami azzal jár, hogy objektív, és átlátható módon kell megfogalmaznunk a gondolatainkat.

Ez a tudásábrázolás a 17. századra nyúlik vissza, amikor kialakult a tudományos stílus, melyet azóta is nagyfokú formalizáltság jellemez (Vassileva, 2000). Azt a szakirodalmi vélekedést, hogy a tudományos írás, illetve az absztrakt objektivitásra törekvő, nem a szerzőt hangsúlyozó műfaj, Veszelszki (2016; 2018) kutatásai is nagyrészt megerősítették, azonban ez a tendencia folyamatosan változik és a szubjektivitás nem zárható ki a tudományos diskurzusból, az adatokat, eredményeket a kutató szűrőjén prezentálják.

A személytelen szerkezetek legfontosabb feladata olyan események, állapotok leírása, melyeknek határozatlan alany tulajdonítható. Passzív szerkezeteket többnyire akkor használnak, amikor az ágensre való utalás nélkül akarnak közölni valamit (H. Varga, 2015). További hipotézisem, hogy a magyar nyelvű tudományos

írásban többes szám harmadik személyként jelenik meg többnyire a passzív szerkezet, de többféle lehetőséget is meg fogok vizsgálni a passzív szerkezetek kifejezésére.

Hipotézisem bizonyításának érdekében 15 magyar alkalmazott nyelvészeti területen belül írt konferencia absztraktot gyűjtöttem össze 15 német alkalmazott nyelvészettel foglalkozó absztrakttal, melyek az összehasonlító korpuszom alapját alkották. Az absztraktokban a passzív szerkezeteket, passzív jelentéseket, illetve a szerző reprezentációját érintő grammatikai szerkezeteket kézzel annotáltam, annak érdekében, hogy kontextuális elemzést tudjak rajtuk végezni.

Az összehasonlítás szempontjainak alapjául a következő két hipotézisem szolgál:

1. A szerzői jelenlét közvetlen megnyilatkozása gyakoribb a magyar nyelvű absztraktokban, míg a diskurzus személytelenné tétele gyakoribb jelenség a német absztraktokban.
2. A német absztraktokban a passzív mondat szerkezetek aránya gyakoribb, mint a magyar absztraktokban.

Irodalom

- H. Varga, M. 2015. *A 'passzív' jelentés és nyelvi kifejezőeszközei a magyarban.*
https://finnugor.arts.unideb.hu/fud/fud22/fud22cikkek/20_hvargamarta.pdf
- Vassileva, I. 2000. *Who is the author? A contrastive analysis of authorial presence in English, German, French, Russian and Bulgarian academic discourse.*
https://www.researchgate.net/publication/287456313_Who_am_Iwho_are_we_in_academic_writing_A_contrastive_analysis_of_authorial_presence_in_English_German_French_Russian_and_Bulgarian
- Veszelszki Á. 2016. *Academic Writing, wissenschaftliches Schreiben, tudományos írás. Egyetemi hallgatók írásos produktumai – stilisztikai és grammatikai szempontból.*
https://www.researchgate.net/publication/311767843_Academic_Writing_wissenschaftliches_Schreiben_tudomanyos_iras_Egyetemi_hallgatok_irasos_produk-tumai_-_stilisztikai_es_grammatikai_szempontbol
- Veszelszki Á. 2018. *Konkrétan az absztraktokról.* https://www.researchgate.net/publication/331313075_Konkretan_az_absztraktról

A norvég tagadó szerkezetek oktatása és használatának nehézségei

Szilágyi Orsolya Krisztina

Annak ellenére, hogy a legegyszerűbb tagadószerkezetek már az oktatás legelején bevezetésre kerülnek, helyes használatuk még B2-es szinten is nehézséget jelent a norvég nyelvet tanulóknál.

Fauconnier mentális tér elméletében (1994) részletesen kitér azokra a fiktív, kognitív terekre, amelyek létrejönnek egy-egy gondolat kifejezéséhez. Gondolatainkban tudásra alapuló terek léteznek, amelyek kiegészülnek egy adott helyzet információival. Az ekkor megalakuló tér nem valós, hanem elképzelt, és egy adott situáció teszi valóssá a gondolati teret.

Kutatásomban erre az elméletre építem a tagadó szerkezetek használatához kötődő nehézségeket, kitérve a mondat szerkezetre, a tagadószavak ismeretére és használatának gyakoriságára / hiányára, valamint a szuffixumok és prefixumokkal képzett tagadószavak kerülésére.

Kutatásom során olyan Magyarországon norvég mint idegennyelvet tanuló hallgatók, illetve Norvégiában élő különböző országokból származó tanulók írásbeli (fogalmazás, fordítás, szóképzés) és szóbeli (párbeszéd és egyéni kifejtések) munkáira alapozom, akik A2 - B2 szinten tudnak norvégul. Ezt kiegészítve írásbeli visszajelzések alapján megvizsgálom azokat a nehézségeket, amelyek dominánsan jellemzőek és interjúkat készítek norvégot oktató kollégákkal, amelyekben kitérek hipotéziseimre és az általuk alkalmazott oktatási módszerekre.

Feltételezésem, hogy az anyanyelvi háttér nem befolyásolja a tagadó szerkezetek helyes használatát, azonban szókincsben minden szinten (A2 - B2) eltérés mutatkozik a hallgatók között annak függvényében, hogy az egyetemi / tanfolyami oktatáson kívül milyen gyakran találkoznak anyanyelvi környezettel. Krashen (1982) több olyan kutatásra is utal, amely a felnőttek nyelvtanulására vonatkozik és kimutatja, hogy a felnőtt nyelvtanulók nagyon ritkán tudják elsajátítani az anyanyelvi szintet megközelítő tudást.

Kutatásom eredményei segítségével a hallgatók oktatásában szeretnék változásokat eszközölni, amelyek hatására nyelvhasználatuk során több szempontból találkoznak a tagadással, ami a helyes nyelvhasználat egyik alapja.

Eddigi elemzéseim alapján a feltevéseim beigazolódnak, a hallgatók sokkal következetesebben és jobban használják a tagadó szerkezetet, amennyiben sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek használatukra.

Irodalom

- Fauconnier, G. 1994. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge University Press. New York.
- Krashen S. 1982. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press Inc. Oxford.

Az *izé* mint lexikális kitöltőelem magyar nyelvű spontán, baráti társalgásokban

Tar Cintia

Az *izé* egy olyan lexikális kitöltőelem, melynek funkciója a beszédtervezés során felmerülő nehézségek által eredményezett szünetek kitöltése (Horváth 2004; vö. Rieger 2003), emellett szerepet játszik a szókeresési, szótalálási nehézségek orvoslásában (Fabulya 2007; Gyarmathy 2012; Marcsenkoné 2023). Funkciók szerint elkülöníthetünk szóhelyettesítő *izét*, amely konkrét kifejezések helyettesítésére szolgál, és képes felvenni toldalékot; illetve időnyerő *izét*, amely a soron következő egység késleltetésére szolgál előhívási problémák esetén, és nem illeszkedik a forduló szintaktikai szerkezetébe (Fabulya 2007).

Mivel az eddigi szakirodalom nem fektetett hangsúlyt az *izé* társalgásszervező erejére, valamint az egyéni nyelvhasználatban betöltött szerepére, kutatásom célja az *izé* társalgásban betöltött funkcióinak vizsgálata. Saját gyűjtésű, spontán társalgásokat tartalmazó korpuszom 4 óra 18 percnyi szakaszában kvalitatív és kvantitatív módon elemzem az *izé* társalgásszervező és egyéni nyelvhasználatban betöltött szerepét a konverzációelemzés elméleti keretében. Adatközlőim közeli, baráti viszonyban vannak egymással, a felvételeket a megszokott környezetükben rögzítettem.

Az *izé*ket a következő csoportokba soroltam az elemzéseim során:

- (1) Szóhelyettesítő *izé*
 - a. Szókereső *izé*
 - b. Szópótló *izé*
- (2) Időnyerő *izé*

A kategorizálást Fabulya (2007) meghatározásai alapján végeztem, valamint figyelembe vettem a kontextust is.

A korpuszban összesen 185 db *izé* fordult elő. A szóhelyettesítő *izék* aránya 59,46%, az időnyerőké pedig 40,64%. A beszélők lényeges eltérést mutattak a produkált *izék* számában. Korpuszomban előfordult, hogy a konkrét kifejezést helyettesítő *izé* feloldás nélkül maradt az elem kontextusból való kikövetkeztethetősége miatt.

Az eredményeim szerint az *izé* funkciója mind a szóhelyettesítő, mind az időnyerő lehet (1) a soron következő elem késleltetése, (2) szóhelyettesítő esetén az önjavítás kezdeményezése, illetve (3) részt vehet a külkezdeményezett javításban. A kutatás hozzájárulhat az *izé* változatos funkcióinak bemutatása révén a jelenség megértéséhez és elfogadásához, ezáltal a stigmatizáltságának csökkentéséhez.

Irodalom

- Fabulya Márta 2007. Izé, hogyishívják, hogymondjam: Javítást kezdeményező lexikális kitöltőelemek. *Magyar Nyelvőr* 131: 324–342.
- Gyarmathy Dorottya 2012. Az izé funkciófüggő realizációi. In Gósy Mária (szerk.): *Beszéd, adatbázis, kutatások*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 178–94.
- Horváth Viktória 2004. *Hezitációs jelenségek a magyar beszédben*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Marcsonkoné Kondacs Flóra 2023. *A hát, az izé és az ugye diskurzusjelölők jelentéseinek ábrázolása a kibővített Natural Semantic Metalanguage modellben*. Doktori Disszertáció. Szegedi Tudományegyetem. Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Rieger, Caroline 2003. Repetitions as self-repair strategies in english and german conversations. *Journal of Pragmatics* 35: 47–69.

A nyelvi napló alkalmazási lehetőségei az általános iskolai anyanyelvi nevelésben

Tóth Anna

A 21. századi nyelvtanításban a diákok saját nyelvi tapasztalatainak hangsúlyos szerepet kellene kapniuk nyelvtanórákon. Fontosnak tartom, hogy lehetőség legyen arra, hogy a tanulók olyan témákkal és feladatokkal találkozzanak, amelyek aktuálisak számukra, ugyanis a Z és alfa generációs diákok számára motiváló lehet, ha számukra releváns nyelvi példákkal dolgoznak (Szerdi 2018).

Az anyanyelvi órák során tárgyalt témakörök feldolgozására alternatívát kínálunk problémaalapú tanulásra épülő módszerek. Ennek lényege az, hogy a diákok a valós életből vett problémákkal foglalkoznak, és a megoldás folyamata során következik be a tanulás.

A nyelvtanításban alkalmazott problémaalapú tanulás elméleti háttere lehet a nyelvmenedzselés-elmélet (Jernudd–Neustupný 1987), mely nyelvi és kommunikációs problémák feltárására, elemzésére és kezelésére összpontosít. Alapvetése az, hogy a nyelvhasználók az általuk észlelt és értékelt nyelvi problémákat elemzik. Az észlelt nyelvi problémák tanórai keretek között történő feldolgozása növelheti a diákok nyelvi tudatosságát, ebből következően az anyanyelvi nevelés egésze a nyelvmenedzselés szervezett formájának tekinthető, mert segíthet a különböző nyelvi problémákra, nyelvi vonatkozású helyzetekre való felkészítésben (Domonkosi–Ludányi 2020a).

A nyelvi problémák feltérképezésének eszköze lehet a nyelvi napló, melynek használata során a diákok számukra feltűnő, érdekes, szokatlan, furcsa nyelvi jelenségeket gyűjtenek és értelmeznek korosztályuknak és nyelvi tudásuknak megfelelő, előre megadott szempontok alapján.

A kutatás fő célkitűzése annak a vizsgálata, hogy a nyelvi napló hogyan illeszthető be a hagyományos anyanyelvi óra keretei közé az általános iskolában mint kiegészítő módszer, elsősorban a már meglévő szófajtani ismeretek összefoglalására, rendszerezésére. Az adatközlők az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyakorlóiskolájának 6. osztályos diákjai, akik a kutatás menete során különböző, a szófajtan témakörébe tartozó nyelvi problémákkal dolgoznak. Az osztályban húsz diák tanul, a kutatás ideje alatt négy anyanyelvi óra kapcsolódik a nyelvi napló alkalmazásához, melyben többféle feladatot oldanak meg egyszerű szógyűjtéstől kezdve egészen az önálló nyelvinapló-írásig és a csoportos feldolgozási lehetőségekig. Az eredmények feldolgozására kvalitatív tartalomelemzéssel kerül sor. A kutatás jelenleg is zajlik, várható eredményei között szerepel többek között egy problématár létrehozása, amely további szófajtani gyakorlatok alapja lehet. Olyan feladatok megalkotása a cél, melyek a diákok által gyűjtött nyelvi jelenségeken alapulnak. Ez megkönnyítheti számukra például a toldalékok fajtáinak tanulását, de a szófajtani ismeretek összefoglalására is alkalmas lehet.

Irodalom

- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020a. A nyelvmenedzselés-elmélet lehetőségei az anyanyelvi nevelésben. In Hoss Alexandra – Viszket Anita (szerk.): *Találkozások az anyanyelvi nevelésben 4. Hasonlóságok és különbözőségek a nyelvben és az anyanyelvi nevelésben*. PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék – Lingua Franca Csoport. Pécs. 41–50.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří Václav 1987. Language planning: for whom? In Laforge, Lorne (ed.): *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Les Presses de l'Université Laval. Québec. 69–84.
- Szerdi Ilona 2018. Szófajtani gyakorlatok netnyelvi példákkal. In: Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei*. Selye János Egyetem. Komárom. 238–248.

A rántott hús terminológiája

Vincze Dóra

Minden szaknyelv rendelkezik saját szókinccsel, úgymond szakszókinccsel, azonban meglepetést okozhat, hogy az olyan hétköznapi tevékenységeknek, mint a takarítás vagy a főzés, szintén lehet szakszókinccse, hiszen bizonyos értelemben ezek is szakmák, még akkor is, ha a mindennapoknak is a részét képezik, és nem csak szakmai keretek között végezhető. Hol válik el egymástól a laikusok által használt szókinccs a szakmában használt szókinccstől? Kutatásom erre a kérdésre keresi a választ, a főzési, konyhatechnológiai folyamatok terminológiáját, azaz a gasztroterminológiát vizsgálva.

Amikor szaktudásról beszélünk, fontos tisztázni, hogy milyen szaktudásra gondolunk, hiszen beszélhetünk *triviális szaktudásról* vagy *tényleges szaktudásról* (RÉBÉK-NAGY: 196). A tényleges szaktudás egy szakmai közege utal. Tehát például az a terminológia, amelyet a szakemberek egymás között használnak. Ez természetesen nem egy általános összefüggés. A szakszókinccs nem minden esetben vonható össze a szakmai közeggel, és a kontextus is nagyban meghatározza ezt az összefüggést. De a szakmai közeg, a szaktudás és a szakmai terminusok közötti kapcsolatra érdemes hangsúlyt helyezni. A triviális szaktudáshoz pedig azok a kifejezések (terminusok) kapcsolódnak, melyek a laikusok körében is elterjedtek lehetnek. Ebből arra következtethetünk tehát, hogy a főzés esetében lesznek olyan terminusok, amelyek a triviális szaktudáshoz kapcsolódnak, illetve olyanok is, amelyek a tényleges szaktudás részét képezik.

Kutatásomban a bécsi szellet hat különböző receptjét elemeztem. Ezen receptek közül kettő interneten közzétett írott recept, kettő nyomtatott könyvben található írott recept és kettő videós recept. A receptek szövegéből a kutatás első lépéseként kigyűjtöttem a konyhatechnológiai folyamatokra, cselekvésekre utaló szavakat (igéket). A duplikációkat csak akkor vettem figyelembe, ha az igék ragozása eltért, hiszen az igék esetében a szám- és személyragok a későbbi kutatásaim során releváns tényezők lehetnek. Az így összeállított igelistán szereplő tételeket ezután definiáltam a Gasztronómiai Kisokos meghatározásaiból kiindulva, mely a Gasztronómiai Enciklopédia alapján összeállított terminológiai gyűjteménynek tekinthető. Ezután az egyes definíciókat összevettem az igéknek az egyes receptekben való előfordulásaival, és megvizsgáltam, hogy milyen hasonlóságok, illetve különbségek mutathatók ki az értelmezések között.

A terminológia egy viszonylag új tudományterület, így sok kiaknázatlan része van. Fontos, hogy az ilyen jellegű terminológiai vizsgálatok is létrejöhessenek. Ezáltal a terminológia mint tudományterület bővíthet, és egy olyan területét is megismerhetjük, ami összeköti a hétköznapijainkat a szakmaisággal.

Források

Mindmegette: <https://www.mindmegette.hu/eredeti-becsi-szelet-wiener-schnitzel.recept/>

Hargitai György 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=TXNnum0DUjY&t=25s>

Irodalom

Horváth Ilona 2018. *Horváth Ilona illusztrált szakácskönyve*. Szalay Könyvek.

Mártonffy Mária 1944. Német jövevényszavak a magyar konyhaművészetben. *Deutsche Lehnwörter der Ungarischen Kochkunst. Német Nyelvészeti Dolgozatok 10.*

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest.

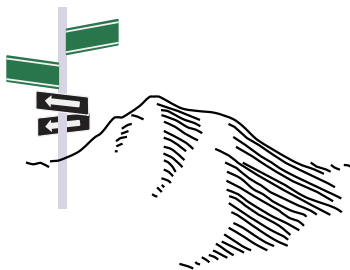
Rébék-Nagy Gábor 2010. Szaktudás, nyelvtudás, szaknyelv. In Dobos Csilla (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 195–204.

Nemzeti
Kulturális
Alap

ELTE BTK
Hálógazdi Önkormányzat

ELTE BTK

Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék

Alkalmazott nyelvészeti diákműhely